

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.2.16>

Жмудінський Василь Петрович,
адвокат, кандидат юридичних наук
ORCID ID: 0000-0002-1439-128X

СПЕЦІАЛЬНИЙ РЕЖИМ ОПОДАТКУВАННЯ ПТАХІВНИЦТВА В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ СТАН

SPECIAL REGIME OF POULTRY TAXATION IN UKRAINE: FORMATION, DEVELOPMENT AND CURRENT STATE

У статті досліджуються процеси становлення, розвитку та визначення сучасного стану оподаткування птахівництва в Україні.

Зазначено, що становлення оподаткування птахівництва в Україні розпочалося відразу після здобуття нашою державою незалежності, шляхом прийняття законодавчих актів, які регулювали порядок оподаткування виробників сільськогосподарської продукції.

Звернено увагу на те, що ставки податків, які на той час застосовувалися при оподаткуванні діяльності сільськогосподарських товаровиробників, в т.ч. і птахівничих господарств були досить високими, що призвело до виникнення значної податкової заборгованості такої категорії платників податків перед бюджетом та до збитковості виробництва.

Доведено, що задля стимулювання розвитку сільського господарства та поліпшення фінансового забезпечення товаровиробників цієї галузі, було впроваджено фіксований сільськогосподарський податок (пізніше він називався єдиний податок четвертої групи), яким визначався особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлював заміну сплати окремих податків і зборів, на сплату фіксованого сільськогосподарського податку.

Досліджено, що важливе значення для оподаткування птахівничих господарств мав також спеціальний режим оподаткування діяльності у сфері сільського господарства, згідно якого платники такого режиму за поставлену ними сільськогосподарську продукцію не сплачували нараховані суми податку на додану вартість до бюджету, а використовували такі кошти на власний розсуд у виробничій діяльності.

Аргументовано, що впровадження фіксованого сільськогосподарського податку та спеціального режиму оподаткування діяльності у сфері сільського господарства, беззаперечно було важливим стимулюючим фактором як для галузі птахівництва так і для розвитку сільського господарства в цілому.

В той же час, встановлено, що подальша відміна спеціального режиму оподаткування, негативно вплинула на фінансове становище птахівничих господарств і призвела до збільшення податкового навантаження на дану галузь.

Обґрунтовано, що позбавлення права птахівничих господарств на застосування спрощеної системи оподаткування у вигляді сплати єдиного податку четвертої групи, поставило галузь птахівництва на межу виживання.

Зауважено, що запозичення досвіду країн ЄС у сфері застосування пільг в оподаткуванні виробників сільськогосподарської продукції є надзвичайно важливим і вимагає внесення змін до законодавства щодо відновлення державної підтримки вітчизняної галузі птахівництва.

Ключові слова: птахівничі господарства, сільськогосподарська продукція, фіксований сільськогосподарський податок, спеціальний режим оподаткування.

The article examines the processes of formation, development and determination of the current state of poultry taxation in Ukraine.

It is noted that the formation of poultry taxation in Ukraine began immediately after our country gained independence, through the adoption of legislative acts regulating the procedure for taxation of agricultural producers.

The article emphasises that the tax rates applied at that time to the taxation of agricultural producers, including poultry farms, were quite high, which led to significant tax arrears of this category of taxpayers to the budget and unprofitable production.

It is proved that in order to stimulate the development of agriculture and improve the financial security of commodity producers in this sector, a fixed agricultural tax (later called the single tax of the fourth group) was introduced, which defined a special mechanism for the collection of taxes and fees, which established the replacement of payment of individual taxes and fees by payment of a fixed agricultural tax.

The author shows that a special regime of taxation of agricultural activities was also important for taxation of poultry farms, according to which the payers of such a regime did not pay the accrued amounts of value added tax to the budget for the agricultural products supplied by them, but used such funds at their own discretion in their production activities.

It is argued that the introduction of a fixed agricultural tax and a special regime of taxation of activities in the field of agriculture was undoubtedly an important stimulating factor for both the poultry industry and the development of agriculture in general.

At the same time, it was found that the subsequent cancellation of the special taxation regime had a negative impact on the financial situation of poultry farms and led to an increase in the tax burden on this industry.

It is substantiated that deprivation of poultry farms of the right to apply the simplified taxation system in the form of payment of the single tax of the fourth group has put the poultry industry on the brink of survival.

It is noted that borrowing the experience of EU countries in the field of applying tax benefits to agricultural producers is extremely important and requires amendments to the legislation to restore state support for the domestic poultry industry.

Key words: poultry farms, agricultural products, fixed agricultural tax, special taxation regime.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, птахівництво залишається однією з найважливіших галузей сільськогосподарського виробництва, яке займається розведенням різних видів сільськогосподарської птиці задля виробництва найбільш біологічно повноцінних продуктів харчування – м'яса птиці та харчових яєць.

Протягом значного періоду, дана галузь стрімко розвивалася завдяки створеним сприятливим умовам та стала конкурентоздатною як на внутрішньому ринку так і на зовнішньому.

Ефективність виробництва продукції птахівництва значною мірою залежала перш за все від стабільної податкової системи, з конкретно визначеними податковими механізмами і правилами та запровадженням механізмів державної підтримки виробників такої сільськогосподарської продукції.

Проте, останніми роками, ситуація кардинально змінилася через прийняття окремих законодавчих актів, які стосувалися оподаткування такої категорії сільськогосподарських товаровиробників як птахівничі господарства, наслідком цього стало зменшення виробництва продукції птахівництва, що призвело до росту цін на неї для кінцевих споживачів та однозначно позначається на продовольчій безпеці держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оподаткування сільськогосподарських товаровиробників висвітлена в працях таких фахівців, як С.В. Балко, А.В. Босенко, К.Е. Кисляк, Л.С. Кравчук, М.П. Кучерявенко, Н.М. Малініна, Є.А. Опря, С.О. Осадчий, В.П. Синчак, Л.В. Синявська, Л.Д. Тулуш, В.З. Янчук та інших.

Поряд з цим, не дивлячись на значну кількість публікацій, присвячених як оподаткуванню сільськогосподарських товаровиробників, так і обґрунтуванню напрямів їх вдосконалення, дослідження процесів становлення, розвитку оподаткування птахівництва в Україні та визначення його сучасного стану, залишається наразі актуальним, що й визначило потребу в проведенні цього дослідження.

Метою статті є дослідження становлення, розвитку та сучасного стану оподаткування птахівництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах господарювання в аграрній галузі економіки, важливу соціальну роль в забезпеченні добробуту населення, відіграють ті суб'єкти господарювання, діяльність яких вважається основною ланкою виробництва сільськогосподарської продукції.

Згідно ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» визначено, що сільськогосподарська продукція (сільськогосподарські товари) – товари, зазначені у групах 1-24 УКТ ЗЕД згідно із Законом України «Про Митний тариф України», якщо при цьому такі товари (продукція) вирощуються, відгодюються, виловлюються, збираються, виготовляються, виробляються, переробляються безпосередньо виробником цих товарів (продукції), а також продукти обробки та переробки цих товарів (продукції), якщо вони були вироблені на власних або орендованих потужностях (площах) [1].

Підпунктом 14.1.235 пункту 14 ст. 14 Податкового кодексу України (далі – ПК України) передбачено, що сільськогосподарський товаровиробник – юридична особа незалежно від організаційно-правової форми або фізична особа – підприємець, яка займається виробництвом сільськогосподарської продукції та/або розведенням, вирощуванням та виловом риби у внутрішніх водоймах (озерах, ставках та водосховищах) та її переробкою на власних чи орендованих потужностях, у тому числі власновиробленої сировини на давальницьких умовах, та здійснює операції з її постачання [2].

Додатком до Закону України «Про Митний тариф України», до групи 04 УКТ ЗЕД зараховано таку продукцію птахівництва як яйця птиці.

Відповідно до Національного класифікатора України класифікації видів економічної діяльності, до переліку видів економічної діяльності господарських суб'єктів в галузі сільського господарства віднесено такий вид діяльності, як тва-

ринництво, який включає в себе підклас 01.47 – розведення свійської птиці. (Цей підклас включає: розведення та вирощування свійської птиці (курей, індиків, качок, гусей, цесарок), одержування яєць свійської птиці, діяльності інкубаторних станцій з вирощування свійської птиці) [3].

Отже, яйця птиці вважаються сільськогосподарською продукцією, а виробники – птахівничі господарства, які виробляють зазначену продукцію на своїх потужностях і за допомогою власної робочої сили, вважаються сільськогосподарськими товаровиробниками.

При цьому, птахівничі господарства – це юридичні особи, діяльність яких направлена на вирощування всіх видів сільськогосподарської птиці і яка (діяльність) включає наступні напрямки: племінну селекцію, підготовку яєць до інкубації, інкубацію, вивід молодняку, вирощування молодняку, утримання та годівля птиці, одержання яєць, забій та переробка кінцевого продукту [4, с. 292].

Розвиток птахівничих господарств та інших сільськогосподарських підприємств в нашій державі в певній мірі залежить від системи оподаткування, яка повинна бути направлена на стимулювання ефективного і раціонального господарювання задля нарощування обсягів виробництва і зростання рівня прибутковості діяльності таких суб'єктів господарювання.

Незважаючи на те, що з моменту набуття Україною незалежності, система оподаткування сільськогосподарських товаровиробників постійно перебувала в зоні активної уваги політиків, законотворців, науковців, що супроводжувалось внесенням численних змін до нормативно-правових актів податкового законодавства в аграрній сфері, вона і досі не є ефективною та не виконує належним чином своїх функцій [5, с. 88].

Як відомо, після розвалу Радянського Союзу, в Україні почалося формування нової системи оподаткування, в т.ч. і сільськогосподарських підприємств.

Першим законом, яким було започатковано створення нової податкової системи нашої держави був Закон України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 року.

Упродовж 1991 року було запроваджено нові види податків, зборів, обов'язкових платежів, які суттєво відрізнялися від тих, що діяли в радянський період. Зокрема, Закон УРСР «Про порядок дії на території УРСР в 1991 р. Закону СРСР «Про податки з підприємств, установ, організацій» від 5 липня 1991 року № 1308-ХІІ передбачав пільгове оподаткування сільськогосподарських підприємств. Цей Закон встановлював, що

основні виробники сільськогосподарської продукції (колгоспи, радгоспи, селянські (фермерські) господарства) не вважаються платниками податку на прибуток. Інші виробники сільськогосподарської продукції (міжгоспи, кооперативи, їхні об'єднання тощо) оподатковували податком на прибуток у межах граничного рівня рентабельності за ставкою 1,5% [6, с. 33].

20 грудня 1991 року було прийнято Закон України «Про податок на добавлену вартість», згідно з яким об'єктами оподаткування було визначено обороти з реалізації на території України товарів (крім імпортих), зокрема виробничо-технічного призначення, виконаних робіт і наданих послуг.

Відповідно до Закону України «Про оподаткування доходів підприємств і організацій» від 21 лютого 1992 року, сільськогосподарські підприємства почали сплачувати податок лише з доходів, одержаних від реалізації несільськогосподарської продукції, за ставкою 18%, а прибуток від основної діяльності оподаткуванню не підлягав.

Після прийняття Закону України «Про державний бюджет України на 1994 рік» від 1 лютого 1994 року, для сільськогосподарських підприємств було встановлено ставку податку на рівні 22%, що призвело до збільшення податкового навантаження та зростання обсягів податкової заборгованості перед бюджетом.

Наприкінці 1994 року було прийнято Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», відповідно до якого об'єктом оподаткування визнано прибуток, унаслідок чого відбулося зниження податкового навантаження для сільськогосподарських підприємств, а податок на прибуток сплачували лише з прибутку, одержаного від реалізації несільськогосподарської продукції, за ставкою 30%.

Внаслідок прийняття у квітні 1997 року Закону України «Про податок на додану вартість», всі операції платників податку з продажу товарів було визнано об'єктом оподаткування.

При цьому, протягом 1997–1998 років податкова заборгованість сільськогосподарських товаровиробників набрала катастрофічних масштабів, погасити яку вони не мали можливості у зв'язку з масовою їх збитковістю (1997-го та 1998 року їх налічувалося відповідно 87,2 і 91,9% від загальної кількості наявних сільськогосподарських підприємств) [7, с. 110].

Щоб виправити несприятливу ситуацію, було прийнято Закон України «Про списання та реструктуризацію податкової заборгованості платників податків станом на 31.03.1997 р.», а також Указ Президента України «Про підтримку

сільськогосподарських товаровиробників», які частково нормалізували ситуацію.

Проте, з метою подолання сільськогосподарськими підприємствами важкого фінансового становища, у грудні 1998 року було прийнято Закон України «Про фіксований сільськогосподарський податок», яким було встановлено для сільськогосподарських підприємств сплату одного фіксованого сільськогосподарського податку, замість одинадцяти інших податків і зборів (обов'язкових платежів).

Завдяки запровадженню фіксованого сільськогосподарського податку відбулося значне зменшення тиску на виробників сільськогосподарської продукції, зокрема і на птахівничі господарства, що в свою чергу призвело до стимулювання нарощування обсягів виробництва і зростанню рівня прибутковості їх діяльності.

Намагаючись й надалі підтримувати сільськогосподарських товаровиробників, у лютому 1999 року державою було запроваджено спеціальний режим оподаткування у сфері сільського господарства, шляхом внесення змін до п. 11.21. ст. 11 Закону України «Про податок на додану вартість», яким було передбачено, що сума податку на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності за реалізовані ними молоко, худобу, птицю, вовну, а також за молочну продукцію та м'ясопродукти, вироблені у власних переробних цехах, повністю залишається у розпорядженні цих сільськогосподарських підприємств і спрямовується на підтримку власного виробництва тваринницької продукції та продукції птахівництва.

Отже, суть спеціального режиму оподаткування у сфері сільського господарства полягала в тому, що сільськогосподарські товаровиробники, суми податку на додану вартість по операціях з постачання товарів власного виробництва не сплачували до бюджету, а перераховували на спеціальні рахунки і в подальшому такі кошти використовувалися ними на придбання матеріально-технічних ресурсів виробничого призначення.

Зокрема, за кошти, що акумулювалися на спеціальних рахунках, птахівничі господарства оплачували вартість кормів для годування птиці, ветеринарних препаратів, електроенергії, вартість робіт по ремонту кліткового обладнання, реконструкції пташників та інше.

Слід зазначити, що на початку 2000-х років значна кількість птахівничих господарств змушені були модернізувати свої виробничі потужності,

які вони використовували ще з часів Радянського Союзу, зокрема здійснювалися реконструкції виробничих приміщень та заміна старого кліткового обладнання на нове, здебільшого іноземного виробництва.

За наслідками здійснення господарських операцій по реконструкції пташників та придбанню нового кліткового обладнання, техніки, птахівничі господарства, які перебували на спеціальному режимі оподаткування, протягом певного періоду, заявляли і отримували бюджетне відшкодування з податку на додану вартість у загальному порядку, тобто так як і всі інші платники податків.

Однак, траплялися випадки, коли контролюючі органи відмовляли птахівничим господарствам в отриманні бюджетного відшкодування по зазначеним вище господарським операціям, наслідком чого було звернення таких суб'єктів господарювання за захистом своїх прав до суду.

Розглядаючи дану категорію справ, Верховним Судом України було сформовано наступну правову позицію, яка полягала в тому, що оскільки сільськогосподарський товаровиробник, реалізуючи продукцію податок до бюджету не сплачує, а декларує податкові зобов'язання за спеціальною податковою декларацією, використовуючи кошти відповідно до Порядку, то і податковий кредит з ПДВ, сформований за операціями з придбання кліткового обладнання, має відноситися до тієї самої спеціальної декларації та відповідно зменшувати суму, що залишається у розпорядженні сільськогосподарського товаровиробника [8].

Така позиція Верховного Суду України означала пряму заборону птахівничим господарствам – платникам спеціального режиму оподаткування заявляти бюджетне відшкодування з податку на додану вартість, що відповідно поставило птахівничі господарства у нерівні умови в порівнянні з іншими платниками податків, які перебували на загальній системі оподаткування і які мали право заявляти бюджетне відшкодування під час придбання основних засобів.

Така заборона призвела до того, що птахівничим господарствам було економічно не вигідно вкладати свої кошти на придбання новітнього сільськогосподарського обладнання й техніки чи будівництва нових птахокомплексів, що суттєво пригальмувало розвиток галузі птахівництва в цілому.

З 1 січня 2011 року набув чинності ПК України, статтею 209 якого було впроваджено такий же спеціальний режим оподаткування діяльності у сфері сільського господарства, який раніше був

визначений і у Законі України «Про податок на додану вартість».

Тобто, з прийняттям ПК України, птахівничі господарства отримали можливість й надалі перебувати на спеціальному режимі оподаткування і не сплачувати до бюджету податок на додану вартість за поставлену ними сільськогосподарську продукцію.

Таким чином, можна констатувати, що незважаючи на те, що птахівничі господарства були позбавлені можливості заявляти бюджетне відшкодування по операціях з придбання основних засобів, така категорія платників податків, у період до 2015 року все ж таки користувалася значними податковими пільгами, зокрема вони були звільнені від сплати до бюджету основних податків, а саме податку на прибуток, так як були платниками фіксованого сільськогосподарського податку та податку на додану вартість під час перебування ними на спеціальному режимі оподаткування.

Подальшими змінами ст. 209 ПК України, які набрали чинності з 1 січня 2016 року, було вперше з моменту запровадження спеціального режиму оподаткування (з 1999 року), суттєво погіршено становище сільськогосподарських товаровиробників, в т.ч. і птахівничих господарств, зокрема було встановлено їх обов'язок сплачувати податок на додану вартість у розмірі 50% до державного бюджету, а інші 50% на спеціальні рахунки.

Однак ці зміни були тільки початком у трансформації оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, оскільки з 1 січня 2017 року ст. 209 ПК України втратила чинність і спеціальний режим оподаткування був відмінений, унаслідок чого птахівничі господарства почали сплачувати податок на додану вартість від операцій з поставки продукції власного виробництва до бюджету в повному обсязі.

Що стосується фіксованого сільськогосподарського податку, то можливість його сплати птахівничими господарствами була передбачена також і в новоприйнятому ПК України, однак з певними нововведеннями.

Проте, змінами до ПК України, які набрали чинності з 1 січня 2015 року, главу 2 «Фіксований сільськогосподарський податок» розділу XIV було виключено, натомість до глави 1 «Спрощена система оподаткування, обліку та звітності» було включено ще одну категорію платників податків, які могли застосовувати цю систему оподаткування, тобто бути платником єдиного податку четвертої групи, зокрема сільськогосподарських товаровиробників.

Фактично до глави 1 було перенесено всі ті умови та критерії, якими раніше визначалося набуття та підтвердження сільськогосподарськими підприємствами статусу платника фіксованого сільськогосподарського податку.

Отже, з 2015 року птахівничі господарства вже не були платниками фіксованого сільськогосподарського податку, а набули статусу платника єдиного податку четвертої групи і продовжували оподатковувати свою господарську діяльність на тих самих пільгових умовах, як і раніше.

30.11.2021р. було внесено зміни до ПК України якими визначено, що суб'єкти господарювання, діяльність яких згідно з КВЕД-2010 відноситься до класів 01.47 (розведення свійської птиці) та 10.12 (виробництво м'яса свійської птиці), не можуть бути платниками єдиного податку четвертої групи.

Тобто, із 1 січня 2022 року птахівництво позбавлене спрощеної системи оподаткування. Це означає, що всі підприємства, які займаються птахівництвом, повинні перейти на загальну систему оподаткування, або виділити птахівництво в окремі підрозділи і сплачувати податок на прибуток [9].

Позбавлення птахівництва можливості перебувати на єдиному податку несе значні ризики повернення галузі на десятиліття назад, коли було засилля імпортової продукції та практично відсутній експорт [10].

Окремі фахівці вважають, що так як державна підтримка птахівництва обмежена, а податкове навантаження може зрости і для без того збиткової галузі, Україна ризикує взагалі втратити птахівництво як галузь. Це однозначно позначиться на продовольчій безпеці держави, адже основу споживчого кошика становлять соціально значущі продукти – м'ясо птиці та харчові яйця. Перші дзвіночки ми отримали вже за підсумками минулого року – імпорт м'яса птиці збільшився на 13% і вперше за роки незалежності Україна імпортувала харчові яйця.

У результаті збитковості виробництва, за два останні роки зупинили свою діяльність більше ніж 30 промислових птахопідприємств. Збільшення податкового навантаження на галузь призведе до подальшої консервації виробничих потужностей і скорочення робочих місць у сільській місцевості, що є вкрай чутливим на сьогодні [11].

Більше того, внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, значна кількість птахівничих господарств, зокрема у східних та південних областях нашої держави припинили

свою діяльність через знищення їхніх виробничих приміщень, техніки та обладнання.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що така галузь сільського господарства як птахівництво змогла відновитися і стала конкурентоздатною завдяки пільгам в оподаткуванні, якими користувалися птахівничі господарства протягом останніх 20 років. Впровадження спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість, фіксованого сільськогосподарського податку, а пізніше єдиного податку четвертої групи, суттєво вплинули на розвиток даної галузі.

Проте, зміни до податкового законодавства, що приймалися останніми роками, призвели до того, що починаючи з 2022 року птахівничі господарства були повністю позбавлені податкових пільг, внаслідок чого відбулося не тільки збільшення податкового навантаження на них, але й збільшення частки тіньового виробництва яєць харчових та позбавлення галузі птахівництва її інвестиційної привабливості.

Проведений порівняльний аналіз законодавства країн ЄС свідчить про те, що в більшості цих держав існує низка податкових пільг для виробників сільськогосподарської продукції, які не тільки

впливають на стимулювання розвитку аграрної галузі, а й відображають пріоритети розвитку видів сільськогосподарської діяльності.

Як відомо, наша держава також прагне адаптувати податкову систему до вимог законодавства інших європейських держав, тому зарубіжний досвід щодо оподаткування птахівничих господарств може бути корисним для вітчизняних законодавчих надбань, зокрема у напрямі підвищення ефективності механізмів справляння податків та застосування пільг в оподаткуванні.

Військова агресія Російської Федерації проти нашої держави, постійне зростання цін на енергоносії, корма та ветпрепарати, вже призвели до суттєвого зменшення виробництва продукції птахівництва та до значного росту цін на неї для кінцевих споживачів.

Тому, одними із ключових питань, які повинні бути вирішені у післявоєнний період є необхідність запровадження державної підтримки такої галузі, яка повинна здійснюватися шляхом відновлення спеціальних податкових режимів, надання бюджетних дотацій, здійснення фінансової підтримки через механізм здешевлення кредитів, в іншому разі Україна дійсно ризикує втратити птахівництво як галузь.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 року № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#top>
2. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності. Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 29 листопада 2010 року № 530. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#top>
4. Жмудінський В.П. Птахівничі господарства, як суб'єкти сільськогосподарського товаровиробництва, їх види. Держава і право. 2017. Вип. 75. С. 286–298.
5. Магопєць О.А., Босенко А.В. Удосконалення механізму справляння єдиного податку для сільськогосподарських товаровиробників. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2015. Вип. 28. С. 87–99.
6. Босенко А.І. Організаційно-економічний механізм управління оподаткуванням сільськогосподарських товаровиробників в умовах поглиблення інтеграційних процесів: дис... канд. екон. наук: 08.00.03. Кіровоград, 2016. С. 33–34.
7. Слатвінська М.О. Альтернативні системи оподаткування малого бізнесу: стан, проблеми, перспективи: монографія. Одеса: Одес. Нац. економ. ун-т, 2012. 252 с.
8. Постанова Верховного Суду України від 17 червня 2008р. № 21-587во0. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/1880999>
9. Кулініч О.І. Зміни в оподаткуванні птахівництва несуть ризики для продовольчої безпеки держави. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3394942-zmini-v-opodatkuvani-ptahivnictva-nesut-riziki-dlaprodovolco-i-bezpeki-derzavi-deputat.html>
10. Карпенко С.М. Птахівництво ризикує перейти у «тінь» через податковий тиск. URL: <https://agropolit.com/news/23203-ptahivnitstvo-rizikuje-pereyti-u-tin-cherez-podatkoviy-tisk>
11. Макаренко І.С. Українські птахівники згортають виробництво: «доб'ють» їх податкові ініціативи влади. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/exclusive/1962937-ukrayinski-ptakhivniki-zgortayut-virobnitstvo-dobyut-yikh-podatkovi-initsiativi-vladi>